

פרשת דברים - חזון

הליכות עולם לו

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
21:11	20:17	19:26*	י-ם
21:08	20:14	19:24	ת"א
21:11	20:17	19:27	חיפה
21:08	20:14	19:24	ב"ש

* לנוהגים 40 דק': 19:06

דברי אמת

שעתיד להיות לו לאדם ביום הדין, בו יעמוד לפני בורא עולם ויתן דין וחשבון על כל מעשיו ויראו לו את כל מהלך חייו. ולזה קורא כאן התורה דברים, אלה הדברים, שלשון דברים הם דברי אמת, וכמו שנאמר (קהלת י"ב י') וְכָתוּב יִשְׁרָ דְבָרֵי אֱמֶת, או כמו שאומרים דברים כהויתן, דהיינו בדיוק כמו שהם, ודברי אמת אלו נאמרים ללא כחל וסרק, דהיינו לא חנופה, אלא דברים נוקבים ופעמים גם כואבים היוצאים מלב טהור המבארים בדיוק את אשר נעשה.

וכך הוא ממש ספר דברים הנאמר על ידי משה רבנו בחודש האחרון לחייו, שכידוע אדם בעת מיתתו אומר את האמת בלבד, ומשה רבנו מוצא כעת את הזמן להוכיחם בדברי אמת, ופורס לפניהם את כל מהלך חייהם, מיום היותם לעם מעת שיצאו ממצרים ועד עתה שעומדים בערבות מואב, על מפתן הכניסה לארץ ישראל. ומראה להם כל זאת בכדי שידעו את המוטל עליהם ולא יחיו בדמיונות שאנחנו בסדר וכל מעשינו טובים, ולכן הוא נקרא ספר דברים, ופותח באלה הדברים, שאלה הם הדברים האמיתיים שנאמרים לבני האדם, והם פותחים את לב כל שומעיהם.

ואמנם דברים כאלו מביישים את שומעם ואי אפשר לאומרם פעם אחר פעם, הם נאמרים פעם אחת בחיים וכאמור הם נוקבים כך שאי אפשר להתווכח עימם או להוכיח אחרת, וגם סכנה טמונה בהם שח"ו לא ימצא אדם את עצמו במצב כזה מביך ויפרוש לגמרי, ובוזה יבואר מדוע משה רבנו אומר דברים אלו דוקא לפני מותו, וכמו שנאמר בספרי (דברים פסקא ב'), ע"ש היטב.

והנה כמובן שדברים אלו לא נאמרים רק לאותו הדור אלא כמו כל התורה כולה כונתה להוכיח את כל הדורות כולם, ובפרט שכל הנשמות היו באותו מעמד של הקהל, וכלפי כולנו **אלה הדברים** אמורים, א"כ מוכרחים אנחנו ללמוד מהם מוסר גם לימינו ולחינו בכל עת, ובדרך רמז אפשר לפרש שזהו פירוש הכתוב (הוי"ע י"ד ג') קחו עמכם דברים ושובו אל ה', דהיינו קחו איתכם את ספר דברים ושובו אל ה', או קחו איתכם את תוכחת הדברים, שיתבונן האדם במהלך כל חייו ויראה שאינו עושה שקר בנפשו.

וזהו שנאמר בנביא זכריה (ה' ט"ז-י"ט) אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דְבָרֵי אֱמֶת אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאֱמַת וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם. וכו' פה אָמַר ה' צְבָאוֹת צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבִית יְהוָה לְשִׁשֹּׁן וּלְשִׁמְחָה וּלְמַעֲדֵים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשְׁלוֹם אֶהְיֶה. שאם כך יתנהגו בני ישראל להתבונן בדברי אמת ולחפש את האמת כל ימי חייו, אז בודאי שכל הצומות יתבטלו ולא יהיה בהם טעם יותר, ואדרבה יהפכו כולם לששון ולשמחה לבית ישראל, שהם יהיו הגורמים לאדם לשנות את מעשיו ומחשבותיו ולהשיבו בתשובה, א"כ ימי ששון וחג הם, כן יהי רצון שנזכה לראות דברי נביאינו מתגשמים במהרה בימינו. אמן.

בסימנא טבא פותחים אנו את ספר דברים, וכידוע השם של הספר מרמז על תוכנו של הספר, הנה בלשון חז"ל נקרא ספר דברים בשם משנה תורה (עיין לדוגמא ברכות כ"א:; מגילה ז. ו"א:), וטעמו ברור שכן בספר הזה חוזר משה רבנו על התורה שניתנה כבר, ואולם השם הנקרא בלשונו ספר דברים לכאורה הוא שם סתמי, דברים, אבל כאשר נתבונן בתוכנו של הספר נראה שהשם מתאים לו ביותר, ובוזה יעסוק מאמרנו בס"ד, ותחילה נביא מדברי רבותינו.

הנה ראש המפרשים רש"י הקדוש מבאר שלשון דברים הם דברי תוכחות (עיין ביאור דבריו בשפתי חכמים), וכך משמע מהתרגום יונתן, ובדומה לזה מפרש האור החיים הקדוש, וכולם לפי המשמעות, שלשון דבור קשה יותר מלשון אמירה, הנשמעת כרכה ונעימה. אולם הרמב"ן בתחילת החומש כתב: אמר אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל, על המצות אשר יזכיר בכל הספר מתחלת עשרת הדברות בפרשת ואתחנן. עכ"ל. והיינו שמילת דברים כונתה על המצוות, ואולי גם שרומז אל עשרת הדברות, שנקראים בתורה עשרת הדברים (שמות ל"ד כ"ח, דברים ד' י"ג, י"ד). ובלשון המדרש (שמות רבה פרשה לה פסקא ד) ראינו עוד שני פירושים האחד דברי תורה והשני דברי תפלה, ושניהם דבר אחד דהיינו מלשון דיבורים.

ואולם חשבנו עוד לפרש בס"ד, ותחילה נקדים שדרך הבריות לחיות בהרגשה טובה שכל מעשיהם נכונים וטובים, ואם יקשו עליהם מכל מיני מעשים שאינם כל כך ישרים, יש להם הסברים לכל מעשה ולכל נעשה, והעיקר שהם לעולם אינם טועים, וזאת רעה חולה באדם שאיננו יכול לחיות בסתירה למצפוננו, דהיינו מצפוננו הוא המלמד את האדם דעת מה הם הדרכים הנכונות שילך בהם באדם לפי דעתו, וכאשר ישנה סתירה בין מעשיו למצפוננו, אז אחת מן השתים או שמשנה את מעשיו, וזה קורה לעתים רחוקות, או שפשוט מסביר את מעשיו שילכו בדרך אחת עם מצפוננו וזה רוב בני האדם.

ובכלל אלה גם בני ישראל, שלהם המצפון שלפיו הם הולכים היא התורה הקדושה, והיא המישרת את דרכיהם וקובעת איזו היא דרך טובה ודרך רעה, אך כאשר האדם אינו הולך בדרך הטובה לפי התורה, נוהג הוא להסביר את מעשיו שבזמן כזה ובצורה כזו זה בסדר, ובכלל אינו מקדיש לזה מחשבה רבה כדי שמצפוננו לא יטרידהו עם מעשיו וישאיר אותו בדרכיו הנוחות לו. ולזה נצטוונו בתורה במצות התוכחה לומר לחברך את אשר ראו עיניך שמעשיו אינם ישרים וטובים, ובני אדם בדרך כלל שונאים את מוכיחיהם, עד כדי כך שאמרו רבותינו (כתובות ק"ה:): תלמיד חכם שבני עירו אוהבים אותו הוא משום שאינו מוכיחם על מעשיהם הרווחניים.

ואמנם ישנה מעלה אחרת והיא איננה בגדר תוכחה אלא למעלה ממנה, והיא כאשר בא אדם ומראה לשני את כל מהלך חייו, מיום היותו ועד עתה, ומראה לו בחוש את מעלליו וטעויותיו במשך כל ימי חייו, וזאת היא דרגה קרובה למה

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן בת רחל

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג.)

הנהגות לתשעת הימים

ה. מנהג הספרדים לומר בט' באב "נחם" בברכת בונה ירושלים בכל הג' תפלות, ומנהג האשכנזים לומר רק בתפלת מנחה, וכל אחד יעשה כמנהגו. (שו"ת יהו"ד ה"א סי' מ"ד). ואין להשמיט מנוסח "נחם" את המילים "העיר האבלה והחרבה והבוזיה והשוממה", שכן עיקר העיר ירושלים הוא בית המקדש והוא בעוונותינו עדיין חרב, וכיום שועלים מהלכים בה ומניחים בה את מתייהם (עיין זוהר חדש פרש ויצא), [שם (סי' מ"ג) ובחזו"ע (עמ' שע"ז-ש"פ) האריך יותר בכל זה], וה' במהרה יבער אותם מקרבנו ויבנה את בית קדשנו ותפארתנו.

ו. כתב הרמ"א (סי' תכ"ו סעי' ב'): אין מקדשין הלבנה קודם תשעה באב ולא במוצאי תשעה באב. וכן נוהגים האשכנזים, אולם הספרדים מקדשים הלבנה במוצאי תשעה באב, אולם ישתדל לברכה עם מנעלים לרגליו, ואחר שיטעם משהו בכדי שיוכל לברך בשמחה (כה"ח סי' תכ"ו אות כ"ט). ואם אין באפשרותו לנעול מנעלי עור ולטעום משהו, יברך בלי מנעלי עור ובלא לטעום, שכן ברוב עם הדרת מלך עדיף. (חזו"ע עמ' תי"א). והרוצה לצאת ידי חובת כולם, כאשר בא לתפלת המנחה ידאג להביא עמו מנעלים ומעט משקה בבקבוק או ענבים, ומיד לאחר תפלת ערבית ינעל מנעלי עור ויטול ידיו עד הזרוע, וירחץ פניו, ויטעם משהו ויברך ברכת הלבנה. (מו"ב אות רל"ט).

ז. אפילו המקפידים לפי הקבלה לקדש את הלבנה מיד אחר שעברו שבעה ימים מהמולד, מ"מ בחודש אב לא יברכו אלא במוצאי תשעה באב. [כן מפורש בספר פרי עץ חיים (שער כ"ג פ"א) וכן מתבאר מדברי כל האחרונים המקובלים הנוהגים כרבנו האר"י (עיין בכה"ח שם)]. ויברך בשמחה, ויאמר בקול נעים, בחזו"ע דלבא, דוד מלך ישראל חי וקיים. (בא"ח דברים כ"ח, מו"ב שם).

ח. בתשעה באב לעת ערב הצייתו אש בהיכל ונשרף עד שקיעת החמה ביום עשירי, ומפני כך מנהג כשר שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בליל עשירי ויום עשירי. (שו"ע סי' תקנ"ח). ויש מחמירין עד חצות היום ולא יותר. (הרמ"א הגה). ורחיצה ותספורת וכבוס למנהג הספרדים מותר מיד עם צאת הצום, ולמנהג האשכנזים אסורים עד חצי היום. (חזו"ע עמ' תט"ו, אור לציון ח"ג כ"ט כ"ו). וכתב החיד"א בספרו מורה באצבע (אות רמ"א): ולא יברך שהחיינו ביום עשירי, כי אפילו בשבת בין המצרים לא היה מברך רבינו האר"י זצ"ל, וקל וחומר ליום עשירי. [והביאו באור לציון (ח"ג סוף עמ' ער"ה), וכן נראה ללמוד מדברי החזו"ע (עמ' תט"ו ד"ה ולכל הדעות), ונראה שכל זה למנהג הספרדים, אך למנהג האשכנזים לא יחמירו בזה רק עד חצות יום עשירי].

ט. במוצאי תשעה באב בחצות יאמר תיקון חצות כרגיל, תיקון רחל ולאיה, וירבה בו בבכיה וצער יותר משאר הימים, כי בו ממש היה עיקר שריפת הבית. ונראה שגם מי שירצה לומר תיקון חצות ביום יש בו תועלת גדולה. [צא ולמד ממה שכתב החיד"א בספרו מורה באצבע (אות ר"מ) גם בליל עשירי ויום עשירי יצטער על שריפת ההיכל. עכ"ל].

א. מי שנוהג להתענות כל ערב ראש חודש, ביותר צריך להזהר בערב ראש חודש אב, שחלק ממטרת התענית היא לכפר על נפשותינו ושנעבור אנו ובני ביתנו את החודש הבא עלינו לשלום, וחודש אב הוא הקשה ביותר (עיין בזהר ח"ב יב ע"א), ומי שידוע שיקשה עליו הצום בט' באב, לא יצום בערב ראש חודש, ובלאו הכי בדורות הללו שירדה חולשה לעולם, עדיף להרבות בתורה, וייחזו את ערב ראש חודש לתשובה ומעשים טובים ועסק התורה ביותר.

ב. מנהג רוב ככל ישראל שלא לאכול בשר מראש חודש אב עד התענית (עיין בשו"ע סי' תקנ"א סעי' ט'), וכל מי שאוכל בשר במקום שנוהגים בו איסור, פורץ גדר הוא וינשכנו נחש. (שם סעי' י"א). ואולם מנהג עדת התימנים בתימן היה לאכול בשר עד ערב ט' באב סעודה המפסקת שאז אסור מן הדין. (ויצבור יוסף בר ח"ד פכ"א סי' ג', שו"ע המקוצר ח"ג סי' ק"ג אות ח'). מ"מ בעלייתם לארץ צריכים לנהוג כמנהג ארץ ישראל. (חזו"ע עמ' ק"ע). [ולא ראיתי בספרי רבני התימנים שהתייחסו לטענת הרב בחזו"ע, ואולם שמעתי באומרים לי שתשובתם שהם באו עם בית הדין שלהם ולכן יכולים להמשיך לנהוג כמנהגם. ולענ"ד אינה טענה נכונה, שבעלייתם לארץ פיזרו אותם בכל מיני מחנות עולים ובקושי נתנו להם לשמור על יהדותם, ולאחר מכן התפזרו בכל ערי הארץ בלא שום בית דין שאיחד אותם, ובצורה כזו מה כח בית דין יפה. ואמנם לכל הדעות אין מצוה לאכול בשר בימים אלו, וא"כ ראוי הוא בית אלוקינו שנאבד עליו אכילת בשר תשעה ימים בשנה]. וכבר כתב החיד"א (מו"ב אות רל"ב): עוד יוסיף יגון ואנחה, ובמרירות יאנח עקירה ואנחה שוברת בט' ימים ועוד בה עשיריה, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בחול, וימעט בהנאה כל מה שאפשר.

ג. בראש חודש אב יש מקילים לאכול בשר לכבוד ראש חודש (מו"ב אות רל"ג), וכן מנהג הספרדים (חזו"ע עמ' קע"א), ואולם מנהג האשכנזים להחמיר גם בראש חודש אב (משנ"ב ס"ק נ"ח). ונראה שגם למנהג הספרדים לא יעשה כן אלא מי שמקפיד בכל ראש חודש או לפחות ברוב הפעמים לאכול בשר, אבל מי שבדרך כלל לא נהג בכך, מדוע שינהג בזה דוקא בראש חודש אב, וכן היה מנהג רבנו האר"י שלא לאכול בשר אפילו בראש חודש אב (כמבואר בשער הכונות פט ע"ג בהגוב"י אות א'), ומה גם שיש המתענים בראש חודש אב (כמבואר בשו"ע סי' תק"פ סעי' א' בשם יש מי שאומר).

ד. יש אומרים שאין לומר תיקון חצות בערב תשעה באב (א"ח סי' תקנ"א ס"ק מ"ה). אבל להלכה צריך לומר גם בערב תשעה באב, גם בליל תשעה באב אחר חצות, אומרים תיקון רחל בלבד, אבל ביום תשעה באב אין אומרים תיקון חצות, אף על פי שדרכם לאמרו בכל יום אחר חצות. (שו"ת יוסף אומץ סי' כ"א, בא"ח דברים כ"ה). [ועיין שם הטעם מפני שהתאבלנו עד חצי היום, וא"כ אינו אסור אלא שאינו צריך, ומי שירצה יכול לומר, ולעומת זאת כל ענין הנחמה שקמים מן הארץ אחר חצות הוא רק לקבוע בליבנו האמונה בגאולה, אך באמת עדיין כל היום כולו ראוי לבכיה ואבל].